

# “สร้างคลอง สร้างคน”

## พัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน

สำหรับวิกฤตภัยแล้ง ได้กลายเป็นคำที่คุ้นชินไปเสียแล้ว เพราะมีข่าวให้เห็นกันอยู่บ่อยครั้ง แต่ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงคงหนีไม่พ้นอาชีพชาวนา โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน เหตุผลหนึ่งคือพื้นที่ของภูมิภาคนี้ไม่เอื้ออำนวย ทำให้เวลาน้ำไหลมาก็มาจนรับไม่ไหวถึงขั้นท่วมที่นา แต่เวลาแล้งก็แห้งจนไม่รู้จะหาน้ำมาจากไหน

ปัญหานี้วนเวียนซ้ำแล้วซ้ำอีก แต่หมู่บ้านในตำบลหนองโบสถ์ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ไม่นิ่งนอนใจได้ลุกขึ้นมาหาหนทางแก้ไข โดยได้รับความช่วยเหลือจากทางมูลนิธิเพื่อการศึกษาศาสตร์และวิชาชีพ และบริษัท ไทยออยล์ จำกัด (มหาชน) ที่ร่วมกันจัดทำโครงการ “สร้างคลอง สร้างคน” พัฒนาระบบคลองส่งน้ำสำหรับภาคเกษตรกรรม

“เราไม่ได้ต้องการสร้างแค่คลองและกั้น แต่จุดเริ่มต้นคืออยากให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่แท้จริง ซึ่งไม่ใช่แค่เข้ามาสอนหนึ่งวันและกลับ หากแต่เราเข้าไปทำความเข้าใจและอาศัยอยู่กับชาวบ้านเป็นอาทิตย์เป็นเดือน เพื่อให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน มีการพูดคุยบอกเล่าถึงปัญหา ตรงนี้จะทำให้แก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องและถูกวิธี”



Bangkok Chaiwattayin

Bangkok Chaiwattayin กรรมการและผู้จัดการใหญ่ มูลนิธิเพื่อการศึกษาศาสตร์และวิชาชีพ เล่าถึงจุดประสงค์ของโครงการนี้

ปัญหาหลักที่นี้คือ ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ที่ยังขาดประสิทธิภาพรวมถึงไม่มีที่กักเก็บน้ำ การขุดคลองจึงเริ่มขึ้น ซึ่งให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติ สอนถึงวิธีการขุดบ่อน้ำ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งฝั่งวิศวกรและชาวบ้าน ถือเป็นการพัฒนาทั้งคนและชุมชนในโครงการเดียว

ในส่วนของบริษัทไทยออยล์ อธิคม เต็บศิริ ประธานเจ้าหน้าที่

บริหารและกรรมการผู้จัดการใหญ่ บมจ.ไทยออยล์ เผยว่า เรื่องของการดูแลรับผิดชอบต่อสังคมถือเป็นหน้าที่หลัก รวมถึงโครงการสร้างคลอง สร้างคน ตรงนี้เป็นภาระที่เข้ามาสนับสนุนเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ที่นี้น้ำเข้าไม่ถึงจะทำอย่างไรให้น้ำเข้าไปถึง โดยใช้ความรู้เชิงวิศวกรรมด้านโยธาของพนักงานที่มาจากต่างประเทศ สามารถที่จะวางแผนเรื่องของการขุดคลองต่างๆ ได้นอกจากนี้ความรู้เหล่านี้มาช่วย



Atikom Tebthir

หลังจากขุดคลองไปแล้วได้ผลเป็นที่น่าพอใจอย่างมาก สามารถเอาน้ำเข้าไปถึง วิกฤตน้ำแล้งก็เลยไม่มีผลกระทบต่อชาวบ้านจนสามารถเพิ่มผลผลิตได้ ตรงนี้เป็นการทำงานที่ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับทางชุมชนได้



หมู่บ้านแรกที่เริ่มทำโครงการนี้คือหมู่บ้านหนองตะเคียน โดย เสกสันต์ ศิริมงคล ผู้ใหญ่บ้านหนองตะเคียน กล่าวว่า เมื่อก่อนพื้นที่นี้แล้งมากไม่มีน้ำทำการเกษตรเนื่องจากฝนไม่ตกตามฤดูกาล จึงต้องหาหนทางสร้างน้ำขึ้นมา เลยทำเรื่องไปที่มูลนิธิ และเครือไทยออยล์ แต่ชาวบ้านต้องเสียสละ

ที่ดินของตนเองบางส่วนเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน และต้องการให้พวกเขาอนันต์ต้องอธิบายให้เข้าใจ เพราะน้ำมีปริมาณที่ต้องการให้น้ำไหลมานั้นอยู่ต่ำกว่าที่นาเกษตรกร การจะขุดให้น้ำจากที่ต่ำไหลมาหาที่สูงจะทำได้อย่างไร ตรงนี้ชาวบ้านเขายังมองไม่เห็นภาพ



“เราและทางวิศวกรจิตอาสาเครือไทยออยล์ก็ยืนยันว่า น้ำต้องไหลมาแน่ๆ ยังมีน้ำ และอธิบายเพิ่มว่า น้ำจะไหลมาถ้าทำให้ท้องคลองเท่ากัน ซึ่งชาวบ้านเดินอยู่ข้างบนเลนก็ภาพไม่ออก ยิ่งเดินจากต้นน้ำมาทางที่ที่นาทำให้ความรู้สึกเหมือนขึ้นเนินเลยคิดว่าอยู่สูงกว่าน้ำ แต่แค่ขุดท้องคลองข้างล่างให้ได้ระดับเท่ากันอย่างต่อเนื่องน้ำก็ไหลมาแล้ว ข้างบนจะไม่เท่ากันก็ไม่เป็นไร”



ใช้ระยะเวลาประมาณ 6 เดือน คลองขนาดไม่ใหญ่มากก็สำเร็จด้วยน้ำพักน้ำแรงของชาวบ้านและวิศวกร โดยคลองมีความยาว 2,040 เมตร ตอนนี้องค์กรสามารถช่วยชาวบ้านได้มาก พอถึงหน้าแล้งก็ไม่ต้องกังวลเหมือนแต่ก่อนเพราะมีน้ำกักเก็บไว้ใช้สำหรับทำการเกษตร ปลูกผักสวนครัว เมื่อน้ำเข้าก็ช่วยพองดินข้าวได้รับน้ำอย่างทั่วถึง ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น

“สิ่งอื่นคือความรู้ที่ทางวิศวกรมอบให้แก่ชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นวิธีการขุดคลองว่าต้องทำอย่างไรบ้าง การจัดการระยะสูงต่ำเป็นแบบไหน รวมถึงสอนเรื่องการใช้อุปกรณ์เครื่องจักรระดับคลอง และต้องดูแลรักษาอย่างไร คลองนี้จะอยู่กับพวกเราแบบยั่งยืน อีกทั้งคลองนี้ยังเป็นการสอนให้ชาวบ้านได้เรียนรู้การใช้น้ำร่วมกัน รู้จักการแบ่งปันและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน”

แม้จะเป็นคลองขนาดเล็กแต่กลับมีพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์มากถึง 500-600 ไร่ นี่จึงเป็นก้าวแรกในโครงการสร้างคลอง สร้างคน อย่างก้าวต่อมาจึงไม่ใช่เรื่องยากสำหรับหมู่บ้านโคกขี้เหล็กขะเคาะ การขุดคลองก็คล้ายกันแต่เพิ่มสร้างถนนขึ้นดินขึ้นมา ส่วนหมู่บ้านไทยทองก็ทำการสร้างรางน้ำคอนกรีตเพื่อแก้ปัญหาการระบายน้ำไม่ทัน ขณะที่หมู่บ้านหนองทองลิ้มทำการขุดลอกคลองจากเดิมที่มีอยู่ แต่มีความตื้นเขินพอสวนผักก็ไหลผ่านจึงทำการขุดให้ลึกขึ้น และโครงการนี้ได้จุดประกายให้กับ เจริญ ปลักกระโทก ผู้ใหญ่บ้านหนองทองลิ้ม หัวหน้านาเกษตรกรอินทรีย์ ที่ได้ต่อยอดจากผลผลิตของข้าวที่เพิ่มขึ้น จัดตั้งโครงการ “ข้าวชุมชนส่งเสริมเกษตรอินทรีย์”



Jirayin Plakkratoke

เนื่องจากปัจจุบันชาวบ้านเริ่มลดการใช้สารปุ๋ยเคมี โดยพยายามหลีกเลี่ยงยาฆ่าหญ้า ไม่มีการฉีดยาฆ่าแมลง หันมาใช้ปุ๋ยมูลไก่ มูลวัวเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้ข้าวมีคุณภาพและปลอดภัย

เมื่อผ่านกรรมวิธีต่างๆ เรียบร้อยก็เข้าสู่ขั้นตอนการแพ็คข้าวแบบสูญญากาศขนาด 1 กิโลกรัม ซึ่งตอนนี้มีผลผลิตข้าวออกขายอยู่ 6 ประเภท คือ ข้าวหอมมะลิ ข้าวหอมมะลิแดง ข้าวกล้องหอมมะลิ ข้าวกล้องหอมมะลิแดง ข้าวฮาง และข้าวกล้องฮาง

ส่วนขั้นตอนการซื้อข้าวจะซื้อในชุมชนของตนเองก่อน ทั้งนี้ผู้ใหญ่บ้านได้มีการประกันราคาให้กับพี่น้องชาวบ้านด้วย โดยข้าวมะลิ ประกันราคาให้ 14.50 บาท ส่วนข้าวหอมมะลิแดง ประกันราคาให้ 14 บาท นอกจากนี้ยังมีมีการปันผลให้กับสมาชิกที่ถือหุ้นด้วย ทำให้คนที่ไปเป็นสมาชิกมีหลักประกัน

“แต่สิ่งที่นี้เป็นปัญหาสำหรับชาวบ้านคือ การตลาด ซึ่งมูลนิธิฯ และเครือไทยออยล์เห็นถึงความตั้งใจของพวกเรา จึงร่วมกันต่อยอด “โครงการข้าวสร้างคน หนองทองลิ้ม” ส่งเสริมจัดทำองค์ความรู้ฝึกอบรมและพาชุมชนไปศึกษาดูงานวิสาหกิจชุมชนข้าวเกษตรอินทรีย์ เพื่อพัฒนางานขายข้าวให้เป็นระบบมากขึ้นในอนาคตรวมถึงหาสถานที่ที่จัดจำหน่ายเพื่อเปิดช่องทางทางการตลาดให้คนภายนอกได้รู้จักมากขึ้น โครงการนี้เป็นอีกช่องทางที่ทำให้พี่น้องมีรายได้มากกว่าเดิม”



การประสบความสำเร็จและรอยยิ้มของชาวบ้านไม่เกิด หากขาดผู้เบื้องหลังอย่าง เกรียงศักดิ์ ตรีฤกษ์ฤทธิ์ หัวหน้างานวิศวกรโครงการ พนักงานจิตอาสาเครือไทยออยล์



Greengrad Triroksit

“ก่อนลงมือทำ เราต้องสำรวจพื้นที่ก่อน เพราะแต่ละพื้นที่และความต้องการของชาวบ้านแตกต่างกันออกไป จากนั้นก็นำมาเขียนแบบว่าจะมีขนาดเท่าไร รวมถึงวางแผนที่จะขุดดินเพื่อนำมาทำเป็นถนน ถ้าเราไม่ทำแบบนี้ เวลาขุดดินผิวดินจะแฉกแฉกไปไม่ได้ อันนี้เป็นปัจจัยสำคัญในการก่อสร้าง”



หลังจากนั้นถึงมีการประชุมกับชาวบ้านให้รู้ว่าจะเริ่มงานกันแล้ว ทำจากไหนถึงไหน ใช้เวลาเท่าไร และผู้รับเหมาเป็นใคร โดยมีชาวบ้านทำหน้าที่ประสานงาน อีกคนทำรายงานในการบันทึกการประชุม ซึ่งเวลาชาวบ้านมีปัญหาในเรื่องของการก่อสร้าง ก็จะมีการเปิดเวทีไว้พูดคุยปรึกษาให้ความรู้กัน เพราะต้องการให้ชุมชนสามารถบริหารโครงการได้เองในอนาคต ฉะนั้นพวกเขาต้องใช้เครื่องมือให้เป็นและรู้เทคนิคการก่อสร้างอย่างถูกต้อง

ส่วน ศรีชา หิรัญ วิศวกรโครงการ พนักงานจิตอาสาเครือไทยออยล์ ก็เป็นอีกหนึ่งคนที่ทุ่มเทกายแรงใจในการช่วยเหลือ



ชาวบ้าน และสิ่งหนึ่งที่รับรู้ได้จากการทำงานครั้งนี้คือ ทุกคนที่นี้อาจจะพัฒนาให้ชุมชนของตนเองมีศักยภาพรวมถึงคุณภาพชีวิตที่ดี สังเกตได้จากความตั้งใจของทุกคนในการมาช่วยกันตั้งแต่ต้นจนจบ และพร้อมยินดีสนับสนุนตลอดการทำงาน แต่ที่ทำให้ประทับใจคือความมีน้ำใจของชาวบ้านที่มีให้แก่ทีมงาน

“แม้ระยะทางจะไกลบวกกับเวลาที่ต้องทำงานประจำ แต่ความรู้ที่เราได้มาจาก โรงกลั่นมีเยอะ เมาแบ่งปันให้ตรงนี้ก็ถือว่าเป็นการต่อยอดที่ดี ทำให้เรารู้สึกว่าที่ทางไปไม่ได้สูญเปล่า อยากให้ทุกคนในทีมได้มีโอกาสทำแบบนี้ เอาสิ่งที่เราเรียนรู้มาทำกันและสิ่งที่ได้กลับมาคือความสุขใจ”



เมื่อชุมชนมีความรู้ ความสามารถ ย่อมนำไปสู่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การสร้างงาน สร้างอาชีพในท้องถิ่น ลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นฐาน ถือเป็นความสำเร็จที่ชุมชนอีกทั้งยังเป็นการเรียนรู้ให้รู้จักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยการรักษาทรัพยากรน้ำ อันเป็นหัวใจหลักของชีวิต ทำให้ชุมชนดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง